

Příloha č. 1

Příprava, realizace a hodnocení výukové jednotky čtení a psaní v 1. ročníku

Třída, ročník: třída IV., ročník 1.

Předmět: Český jazyk

Typ výukové jednotky: expoziční, vyvození nového učiva

Časová dotace výukové jednotky: 90 minut, bloková výuka, konec měsíce října

Pomůcky: učebnice Začínáme číst a psát, nakladatelství Fraus, CD na procvičování sluchové analýzy a syntézy, pomůcka „abeceda“ ve třídě – písmena s obrázky (obrázek 1), pracovní listy s úrovněmi 1–4 (obrázek 2–5), ukázka různých možností zápisu vět na tabuli (obrázek 6).

Vysvětlivky: zápis obrázkových vět – **E** zastupuje jméno začínající na písmeno E, čára vyjadřuje děj, obrázek upřesňuje informaci. Příklad: **E** – . (Eva má míč. Eva ztratila míč ...)

Obrázek č. 1: Ukázka pomůcky „abeceda“ ve třídě – písmena s obrázky

Charakteristika třídy

Přestože součástí základní školy je škola mateřská, do prvního ročníku nenastupují pouze děti „domácí“ mateřské koly, ale i děti z dalších okolních čtyř mateřských škol. Nejen důsledkem této skutečnosti je velmi pestrý kolektiv žáků 1. ročníku z hlediska jejich připravenosti na školu. Značnou roli při plánování

výuky hraje počet žáků. V této třídě je celkově 16 žáků prvního ročníku a jedna žákyně 5. ročníku se středním mentálním postižením. K dispozici je asistentka pedagoga. Tyto skutečnosti učitelce umožňují využívat ve značné míře individualizace i diferenciaci ve výuce. V době pozorování výuky někteří žáci chyběli, přítomno bylo 13 dětí (5 chlapců a 8 dívek) prvního ročníku.

Uspořádání třídy: Třída je vybavena otevřeným systémem nábytku s mnoha pomůckami, které mají žáci k dispozici a volně dle své potřeby je využívají. Lavice jsou uspořádány do skupin buď po čtyřech, nebo šesti dětech.

1 Příprava učitelky na individualizovanou a diferencovanou výuku

1.1 Vstupní a průběžná diagnostická činnost učitelky

Učitelka si na vstupu do 1. ročníku diagnostikuje pečlivě úroveň žáků, jejich schopnosti nezbytné pro rozvoj čtenářské gramotnosti a psaní.

Při vstupní diagnostické činnosti se zaměřuje zejména na úroveň rozvoje sluchové analýzy a syntézy, znalosti písmen, dovednosti čtení, psychomotoriky dítěte – držení tužky (přítlak, úchop), přesnosti vedení linie, rozlišení figury a pozadí a celkové úrovně vyjadřování dítěte. Vstupní diagnostika je základem pro nastavení úrovně obtížnosti učebních úloh pro děti i přístupu k jednotlivým dětem od počátku školního roku a díky čemuž jim škola může nabídnout bezpečné nestresující prostředí nezbytné pro jejich učení a radost z objevování nového (podpora vnitřní motivace pro učení). Vyplývá z ní, že převážná většina dětí má rozvinutou sluchovou syntézu (složí z hlásek slovo tří- a vícehláskové), jedna dívka slova tříhlásková skládá zatím s dopomocí. Všechny děti jsou praváci, dva mají zatím křečovitý úchop tužky s velkým přitlakem na ni.

Diagnostickou činnost realizuje následně učitelka průběžně ve výuce. S výsledky žáků a procesem předchozí hodiny pracuje při přípravě na hodinu navazující. Mezi nejčastější nástroje patří pozorování, rozbor prací žáků a zpětná vazba od dětí na konci vyučovací hodiny, při níž učitelka využívá autonomního hodnocení dětí. Monitoruje tak, jakým způsobem žák vnímá míru osvojení učiva, jak své hodnocení komentuje. To jsou velmi cenné informace pro plánování další vyučovací hodiny.

Ze vstupní a navazující průběžné diagnostické činnosti učitelky vyplývá, že z hlediska rozvoje čtenářských dovedností jsou ve třídě čtyři rozdílné úrovně žáků, které odpovídají úrovni jejich školní zralosti a připravenosti a dovednosti číst. To znamená, že učitelka diferencuje učební úlohy podle náročnosti na čtení a psaní do čtyř skupin (nutno zmínit, že žáci si osvojují čtení a psaní genetickou metodou). V matematice to mohou být skupiny zcela odlišné. Čtyři skupiny úrovně žáků pro rozvoj čtenářské gramotnosti a psaní:

- Skupina: dva žáci (Karen, Honzík) se učí poznávat tvary velkých tiskacích písmen (poznat a pojmenovat je); rozvíjí postupně sluchovou syntézu (slova složená ze tří hlásek, čtyř hlásek, ...).
- Skupina: tři žáci (Štěpán, Gabik, začíná Vojta) čtou již téměř plynule malým tiskacím písmem.
- Skupina dětí: žáci znají většinu písmen velké tiskací abecedy. Písmena, která neznají, dokážou odvodit z významu čteného slova nebo se poradí se spolužákem. Čtou

s jistotou čtyř- a pětipísmenná slova napsaná velkým tiskacím písmem. Zkoušejí číst i delší slova a slovní spojení.

- Skupina dětí: velkou tiskací abecedu mají zvládnutou – s jistotou čtou všechna písmena. Čtou delší slova. Čtou již téměř plynule věty psané velkým tiskacím písmem.

Při koncipování výuky učitelka vychází z informací vstupní a dále pak navazující průběžné diagnostické činnosti. Informace vycházející z diagnostické činnosti potom uplatňuje v praxi při: a) rozhodování, kde a s kým bude daný žák sedět a pracovat; b) volbě organizační formy práce – zda bude pracovat sám, ve dvojici, skupině, společně se třídou; c) diferenciaci učebních úloh dle kognitivní náročnosti; d) nabídky podpory žáka při učení; e) časové náročnosti zátěže.

1.2 Stanovení cílů ve výuce

Výchovně-vzdělávací *cíle učitele* a dílčí cíle dané výukové jednotky vycházejí ze školního vzdělávacího programu (v tomto případě z výstupu *Čtení přiměřeného textu plynule a s porozuměním*) a rovněž z celkového zaměření školy, hodnot a vize. Základní hodnota školy „hodnota každé osobnosti“ by se měla ve výuce projevit v respektování rozdílů mezi dětmi i dospělými a v uznání individuálních diferencí ve vývoji dítěte. Rozdíly ve vývoji dítěte je však nutné rozpoznat a porozumět jim.

Z výše uvedeného je zřejmé, že učitelky kladou velký důraz nejen na kognitivní složku učení, ale i na sociální rovinu učení, na seberozvoj žáků a schopnost řídit své učení. Z tohoto důvodu si *učitelka* zformulovala následující *společné cíle* pro vyučovací hodinu:

- a) Naučit žáky rozlišit a psát tvar písmene E.
- b) Číst a psát věty o Evě (která tu reprezentuje písmeno E) dle své úrovně.
- c) Samostatně pracovat na individuálním úkolu zvoleném dle vlastní volby.
- d) Vést žáky k zodpovědnosti za volbu náročnosti úkolu.
- e) Pozorovat rozhodnutí dítěte – volbu úkolu i jeho způsob řešení, pokud zvolilo úkol příliš náročný nebo snadný (diagnostika volby náročnosti úkolu).

Jakým způsobem však přenést tyto cíle na žáky? Jak je získat pro práci na nich? Jak jim je zprostředkovat s porozuměním, aby se na jejich dosažení aktivně podíleli a byli je schopni v závěru hodiny zhodnotit? To patří k nejdůležitějšímu kroku ve výuce. V této hodině k tomuto přistoupila učitelka následovně.

Společné cíle žáků:

Žákům tyto cíle učitelka prezentuje ústně a zprostředkovává je ještě prostřednictvím zápisu na tabuli se symboly, aby tomu všechny děti porozuměly.

- Přečtu a zapíši správně písmeno E.
- S porozuměním čtu věty podle své úrovně čtení.
- S porozuměním zapisuji věty podle své úrovně psaní.
- Na zvoleném úkolu pracuji sám/sama.

Při vysvětlování cílů učitelka zdůrazňuje rozmanitost úrovně čtení a psaní, která je „normální“. Děti jsou zvyklé, že pracují na stejném úkolu, ale s odlišnou náročností. Je to pro ně běžné, nestydí se za nižší úroveň. Ve výše uvedených příkladech cílů pro žáky je již vidět tendence k jejich individualizaci. Ta vychází z výsledků diagnostické činnosti. Od znalosti úrovně žáků, jejich schopností a potřeb učitelka koncipuje výukové strategie, včetně požadované podpory.

Tabulka č. 1 – Diferenciace a individualizace cílů pro danou skupinu žáků

Skupina	Výchozí stav	Cíle	Strategie výuky
Dva žáci (Karen a Honzík)	Znají asi pět velkých tiskacích písmen s jistotou (O, U, A, I, K, H), o ostatních mají povědomí dle své zkušenosti. Vědí, že ve třídě existuje pomůcka pro čtení, kterou společně vytvářeli (viz obrázek č. 1). Znají zápis pomocí obrázkových vět.	Osvojit si písmeno E a s porozuměním je uplatnit při čtení obrázkových vět a třípísmenných slov. Psaní obrázkových vět. Samostatně číst s porozuměním další písmena velké tiskací abecedy.	Čtení: učební úloha úrovně obtížnosti 1 (viz příloha č. 3). Psaní obrázkových vět. Samostatnost: samostatně využívat pomůcky – nástěnného zpracování písmen. Střídání práce samostatně s prací ve dvojici a skupině pro ověření si správnosti výsledku a sdílení svých záznamů.
Dva žáci (Štěpán, Gabík, začíná Vojta)	Velkou i malou tiskací abecedu mají zvládnutou – s jistotou čtou všechna písmena. Čtou již téměř plynule věty psané malým tiskacím písmem. Zapisují slova a věty pomocí velkých tiskacích písmen. Většinou nevynechávají žádné písmeno ze slova.	S porozuměním číst věty napsané malým tiskacím písmem. Zapisovat věty pomocí velkých tiskacích písmen. Hlídat pravidla při zapisování vět (délka samohlásek, mezery mezi slovy, interpunkce na konci věty). Pracovat co nejvíce samostatně, ale v případě potřeby požádat o pomoc spolužáka ve skupině.	Čtení: učební úloha úrovně náročnosti 4 (viz příloha č. 3). Psaní: při psaní vět pracovat co nejvíce samostatně, v případě potřeby využít rady spolužáka. Samostatnost: střídání práce samostatně s prací ve dvojici a skupině pro ověření si správnosti výsledku a sdílení svých záznamů. Při vyvozování písmene E jsou spolu s třídou a ladí se na téma. Rozvíjejí slovní zásobu a tvoří věty spolu s ostatními. Jsou dopomocí pro ostatní žáky.
Skupina žáků	Žáci znají většinu písmen velké tiskací abecedy. Písmena, která neznají, dokážou odvodit z významu čteného slova nebo se poradí se spolužákem. Žáci čtou s jistotou čtyř- a pětípísmenná slova napsaná velkým tiskacím písmem. Zkoušejí číst i delší slova a slovní spojení. Zapisují věty kombinací velkých tiskacích písmen a obrázků. Ve slovech zatím při psaní často vynechávají některá písmena.	S porozuměním číst slovní spojení psaná velkými tiskacími písmeny. Zapisovat věty pomocí velkých tiskacích písmen. Na konci věty psát tečku. Při čtení náročnějších slov požádat o pomoc spolužáka, spolupracovat ve dvojici.	Učební úloha – úroveň náročnosti 2 při čtení (viz příloha č. 3). Psaní: zapisovat věty způsobem, který si zvolí (dle úrovně náročnosti). Samostatnost: při psaní spolupracovat ve dvojici. V případě potřeby si pomoci navzájem a využít pomůcky (písmena a slova) nebo se jít poradit za jiným spolužákem.

Skupina žáků	Velkou tiskací abecedu mají zvládnutou – s jistotou čtou všechna písmena. Čtou delší slova. Čtou již téměř plynule věty psané velkým tiskacím písmem. Zapisují delší slova a věty pomocí velkých tiskacích písmen. Většinou nevynechávají žádné písmeno ze slova.	S porozuměním číst delší věty zapsané velkými tiskacími písmeny. Zapisovat věty velkými tiskacími písmeny a způsobem, který zvládají. Vymýšlet originální věty, nekopírovat vzor z tabule.	Čtení: učební úloha úrovně náročnosti 3 (viz příloha č. 3). Psaní: zapisovat věty způsobem, který si zvolí (dle úrovně náročnosti). Samostatnost: při psaní vět pracovat co nejvíce samostatně, v případě potřeby využít rady spolužáka. Střídání práce samostatné s prací ve dvojici a skupině pro ověření si správnosti výsledku a sdílení svých záznamů.
--------------	---	--	---

2 Průběh výuky

2.1 Motivační část (frontální výuka, 4 minuty)

Pro získání dětí k aktivní zaangažovanosti na činnostech v průběhu výuky je důležitá motivace žáků, ať již na počátku činnosti, nebo v jejím průběhu. Motivační fázi výuky věnují učitelky značnou pozornost, čímž podněcují participaci žáků při učení. Děje se tak při společné práci učitelky se všemi žáky (frontální výuce), jejímž cílem je získat zájem žáků o téma a potřebu naučit se nové písmeno E a zaktivizovat žáky. Při vyvozování písmene E pracují společně s ostatními i dva žáci (Štěpán a Gabik), kteří znají již všechna velká a malá písmena, společně se „ladí“ na činnost a téma. Rozvíjejí slovní zásobu a tvoří věty spolu s ostatními. Jsou dopomocí pro ostatní žáky.

Motivaci zahajuje učitelka zjišťováním zkušeností žáků s písmenem E. Realizuje vstupní diagnostickou činnost, ověřuje si, pro koho je písmeno nové, kdo je již zná a kdo je používá. Děti se spontánně hlásí ke své úrovni. Propojuje znalosti a zkušenosti dětí s tématem dívky Evy v učebnici – str. 20 (viz příloha č. 2.). Nejprve vede s žáky motivační rozhovor, klade jim otázky: Co vidíte na obrázku? O jakém tématu si budeme povídat? Kdo nás bude provázet? Na jaké písmeno začíná? Dále využívá zkušenosti žáků: Která další jména na tohle písmenko znáš? A přes zkušenosti dětí je „vtahuje“ do příběhu a vede je ke srovnávání svých zážitků s příběhem Evy z učebnice: Proč se to na obrázku děje? Jak to máte vy? ... Odpovědi dětí jí umožňují poznávat jejich zkušenosti, způsob života v rodině. Vhodně zvolenými otázkami podněcuje zájem o probírané téma a další navazující činnosti.

2.2 Procvičující část „ROBOTI“ (frontální výuka, 6 minut)

Cílem aktivity ROBOTI je rozvoj sluchu, konkrétně syntéza hlásek ve slovo a příprava na pozdější psaní. Žáci slyší z audionahrávky slovo rozložené na hlásky (o-č-i) a v učebnici hledají jeho význam prostřednictvím obrázku a ukazují na něj prstem. Důsledně dodržují pravidlo, že složené slovo nevykřikují, aby měl každý dostatek času obrázek najít, tj. respektují individuální potřebu času na zpracování úkolu. Učitelka přijímá různá řešení, vyjasňuje si pochopení významu slova mísa (může mít různý tvar, velikost). Učitelka používá slova od nejjednodušších (nejkratších) po delší (složitější), popřípadě nápovědy pro žáky s málo rozvinutým sluchem. Žáci, kteří jsou zdatnější v hláskové analýze slova, se následně stávají roboty a dávají úkoly ostatním.

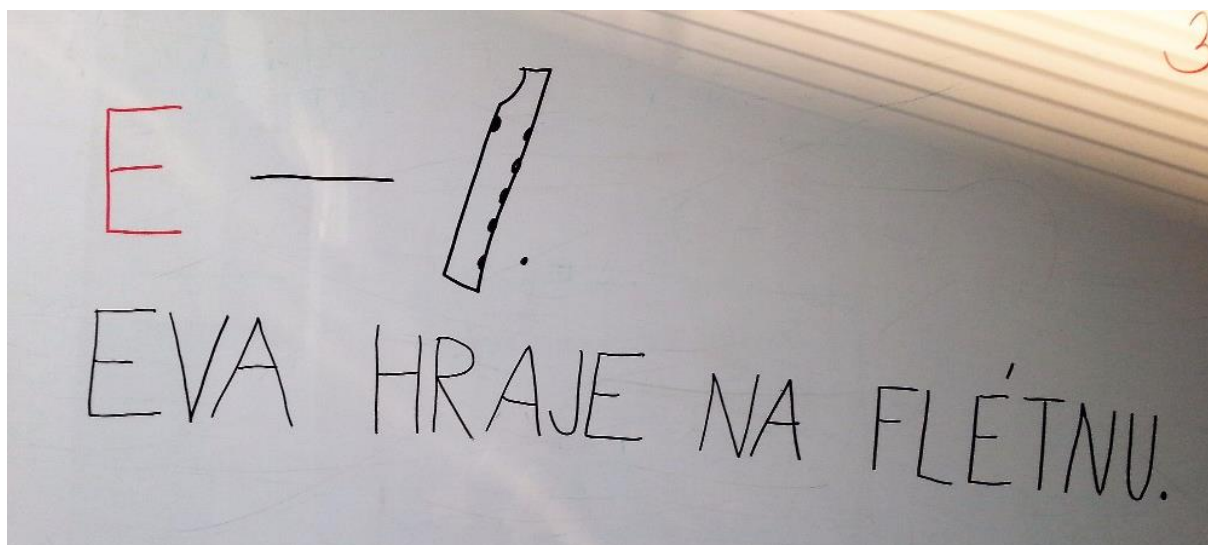

2.3 Expoziční část – vyvození nového učiva (frontální výuka, 9 minut)

Společná práce s textem (přípraveným v učebnici) je pro některé žáky zapamatovat si tvar písmene E, pro jiné upevnit si tvar písmene E, pro další zopakovat si tvar písmene E (s využitím barevného odlišení a zvýraznění písmene E) a na základě podobnosti číst jednoduché věty. Aby mohli žáci pracovat samostatně, učitelka si ověřuje pravidla pro práci s textem. Děti postupují dle zavedeného způsobu čtení vět (červené písmeno znamená jméno, čára vyjadřuje děj, obrázek je nositelem informace). Následuje čtení vět podle schématu, v jehož rámci však žáci tvoří své vlastní věty, které vymýšlejí a prezentují je ostatním.

2.4 Procvičující část (frontální výuka – příprava na psaní 6 minut, samostatná práce 6 minut, práce ve dvojici 7 minut)

Cílem je využít znalosti velkých tiskacích písmen a písmene E při zápisu vět rozmanité náročnosti dle úrovně žáků. Pozornost věnuje učitelka vysvětlení, co vše musí žáci udělat, jakým rozdílným způsobem mohou věty psát, kdy je úkol splněn, a ověřuje si, zda rozumí zadání. „Předvídá“ možné problémy a ptá se dětí, jak je budou řešit. Je to systematická příprava na samostatnou práci. Na spontánní reakci žáka na úkol – „já neumím psát slova“ – odpovídá učitelka slovy „to nevadí“. Nikdo se nikomu nesměje, všichni akceptují, že každý je na jiné úrovni čtení a psaní a je to tak v pořádku. Společně pak vyvozují různé možnosti zápisu věty na příkladech na tabuli (obrázek 6). Děti mají svobodnou volbu ve způsobu zápisu, respektována je jejich úroveň. Zakládají pravidla pro psaní vět (psaní mezery mezi slovy, délky samohlásky, ukončení věty). Učitelka žáky upozorňuje, že linka pro psaní nemusí stačit schopnějším žákům, a ukazuje, jak si poradí pro zápis věty pomocí celých slov. Svými pokyny pro zápis vět rozšiřuje možnosti, které nabízí učebnice, a tím podporuje žáky, kteří jsou schopni psát delší slova.

Obrázek č. 6: Ukázka zápisu na tabuli

Celkově lze říci, že učitelka věnuje značnou pozornost zadání a porozumění učební úlohy. Zabezpečuje tím přístup všech k učební úloze a orientaci v ní. Ujistňuje se, že všichni rozumí tomu, co budou dělat. Tato příprava se na první pohled jeví jako příliš zdlouhavá a ubírající čas z výuky (6 minut), ale učitelka 1. ročníku si důkladnou přípravou na samostatnou práci vytváří časový prostor pro podporu žáků při samostatné práci a jejich kontrolu. Není pak rušena žáky, kteří nepochopili zadání.

Při samostatné práci žáci zapisují do učebnice nově vytvořené věty podle svých schopností (viz ukázky práce žáků). Na počátku aktivity učitelka dává podporu dítěti, které to nejvíce potřebuje.

Pak se třikrát vystřídají na místě svých spolužáků a v nově utvořené dvojici si čtou vzájemně zapsané věty. Na konci sdílejí s ostatními, které věty je od spolužáků překvapily.

2.5 Práce na diferencovaných úkolech dle rozvoje čtenářských dovedností (vysvětlení úkolů 6 minut, samostatná práce 10 minut)

Na práci s učebnicí navazuje již diferencované čtení dle úrovně žáků. Učitelka žákům představuje čtyři úrovně úkolů (obrázky 2–5) a nechává je vybrat úkol, o němž se domnívají, že ho zvládnou. Diskutují spolu o situaci, co se stane, když bude úkol pro žáka příliš náročný nebo příliš jednoduchý. Na samostatnou práci učitelka žákům vymezuje čas, ten ukazuje dětem na hodinách a v průběhu práce je učí tento čas sledovat. Poté žáci samostatně pracují na úkolu. Dva žáci (Karen a Honzík), kteří potřebují dopomoc, využívají nástěnné abecedy a pomáhají si k četbě neznámých písmen, popřípadě mohou využít pomoc spolužáků nebo učitelky. Nakonec vlepí splněný úkol do učebnice (obrázky 7–9).

2.6 Závěrečná část – sebehodnocení samostatnosti při práci na úkolu a jeho splnění (10 minut)

Na konci hodiny učitelka nakreslí na tabuli horu a vysvětluje žákům, jakým způsobem zhodnotí svoji práci. Cílem hodnocení je samostatnost práce, to, zda žáci úkol splnili samostatně, nebo s dopomocí – s využitím nabízené podpory, nebo si o pomoc řekli. Žáci pak umísťují svoji fotografii na horu. Jejich hodnocení učitelka dále rozebírá, komentuje a žákům klade doplňující otázky k porozumění hodnocení žáků.

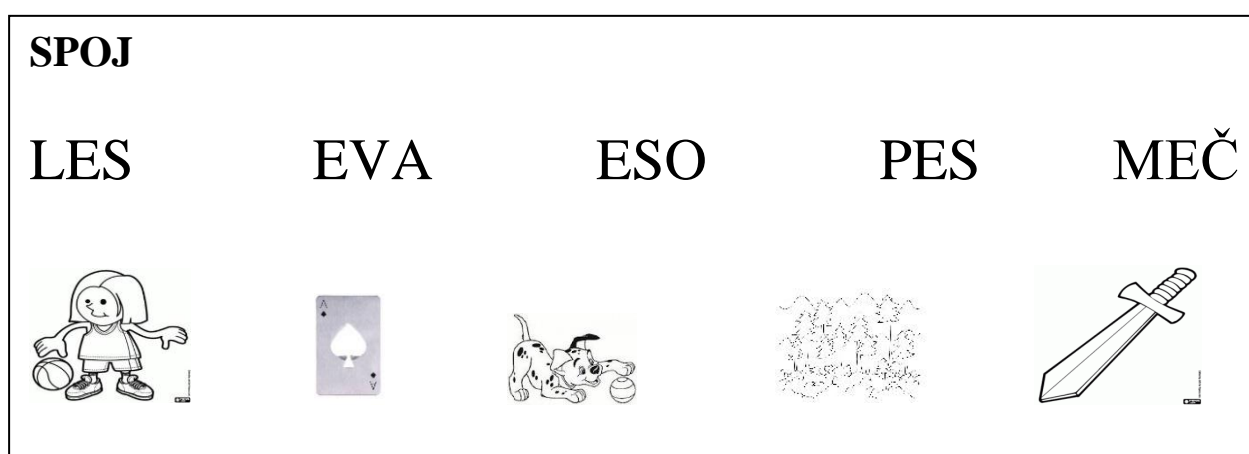
Obrázek č. 10: Sebehodnocení žáků

3 Reflexe výuky

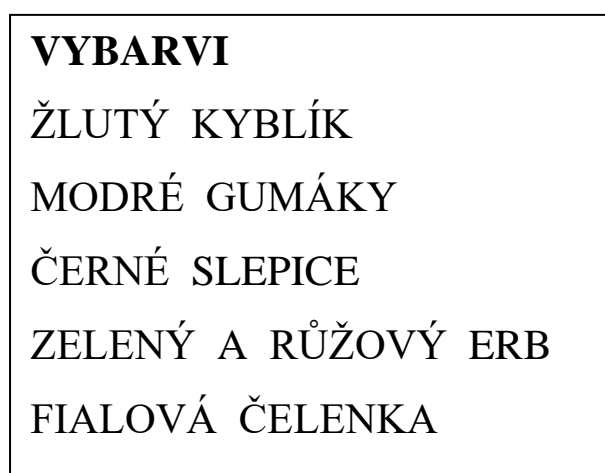
Z pozorování výuky i z rozhovoru s učitelkou po výuce vyplývá, že ze sebehodnocení žáků a jejich pozorování si učitelka odnáší důležité informace nezbytné pro koncepci navazující vyučovací hodiny.

- Děti, které neznají ještě všechna písmena, byly poprvé ochotny samostatně pracovat s náповědou ve třídě (písmena a obrázky, které začínají daným písmenem A – auto). Dalším postupem bude jim tuto novou dovednost zautomatizovat, aby ji využívaly častěji.
- Téměř všechny děti (kromě dvou dívek, kterým bude třeba připravit příště úkol s kratšími slovy) si vybraly úkol podle úrovně svých čtenářských dovedností.

Stanovené výukové cíle považuje učitelka za naplněné.

Obrázek č. 2: Text k samostatnému čtení dle úrovně žáků – úroveň 1 (čtení třípísmenných slov)

Obrázek č. 3: Text k samostatnému čtení dle úrovně žáků – úroveň 2 (čtení slovních spojení)

VYBARVI

EVA MÁ HNĚDÉ VLASY.

SVETR BABIČKY JE ZELENÝ.

DĚDA MÁ MODRÉ OČI.

JEDNA SLEPICE JE KROPENATÁ.

MISKA SE ZRNÍM JE ŽLUTÁ.

BOTY EVY MAJÍ STEJNOU BARVU JAKO OČI DĚDY.

Obrázek č. 4: Text k samostatnému čtení dle úrovně žáků – úroveň 3 (čtení vět – velké tiskací písmo)

Vybarvi

Eva má hnědé vlasy.

Svetr babičky je zelený.

Děda má modré oči.

Jedna slepice je kropenatá.

Miska se zrním je žlutá.

Boty Evy mají stejnou barvu jako oči dědy.

Obrázek č. 5: Text k samostatnému čtení dle úrovně žáků – úroveň 4 (čtení vět – malé tiskací písmo)

EVA

POVÍDEJ

KRESLI

ČTI

PIŠ

POVÍDEJ

PIŠ

E - . **E** - .

E - . **E** - .

JÁ **S** - . **S** - .

TY **P** - . **F** - . **A** - .

POVÍDEJ - Vyprávěj o tom, co je na obrázku. • KRESLI A ČTI - Vybarvi písmeno **E** červeně. Čti věty o Evě.
 PIŠ - Piš věty o Evě. • POVÍDEJ A PIŠ - Vyprávěj o tom, co děláš u babičky nebo u dědy. Zjisti, jak tráví svůj
 pobyt u příbuzných tvůj spolužák / tvoje spolužačka. Zapiš...

Obrázek č. 7: Ukázka práce žáka

EVA

POVÍDEJ

KRESLI

ČTI

POVÍDEJ A PIŠ

20

POVÍDEJ – Vyprávěj o tom, co je na obrázku. • KRESLI A ČTI – Vybarvi písmeno **E** červeně. Čti věty o Evě. PIŠ – Piš věty o Evě. • POVÍDEJ A PIŠ – Vyprávěj o tom, co děláš u babičky nebo u dědy. Zjisti, jak tráví svůj pobyt u příbuzných tvůj spolužák / tvoje spolužačka. Zapiš věty.

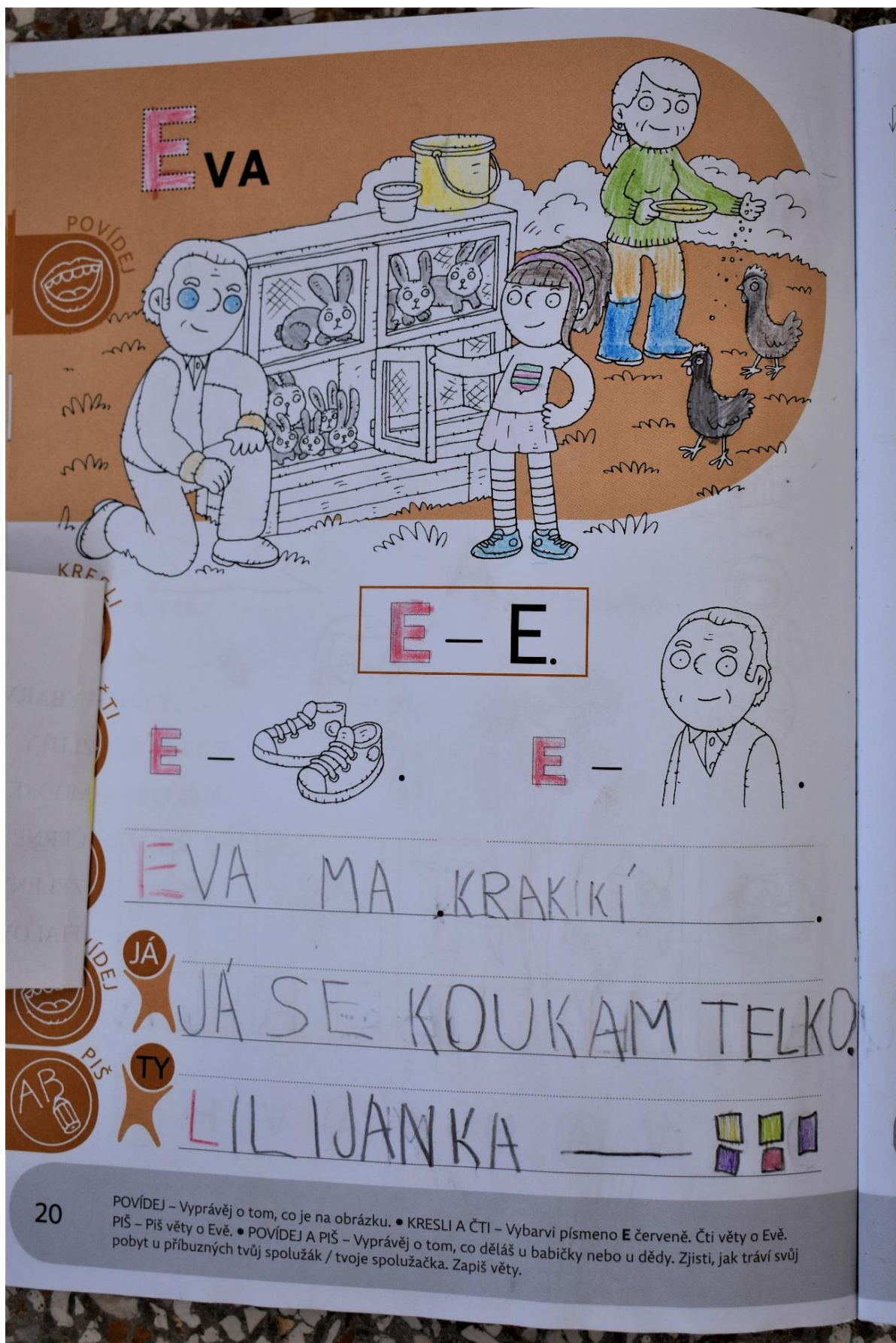
E – E.

E – . E – .

EVA KRIMÍ KRALÍKI
 JÁ SI HRAJU SVOJTOU
 SLEGEAM
 VOJFKR KODIRAT SE PSEM
 H V A V H A V H A

Obrázek č. 8: Ukázka práce žáka

Obrázek č. 9: Ukázka práce žáka